

TANÁRI KÉZIKÖNYV ÉS MEGOLDÓKULCS

az 1956-os forradalom és szabadságharc 70. évfordulójára készített
foglalkozástervezet

FELSŐ TAGOZAT

Markovics Antal története

A PROGRAM LÉNYEGE

A foglalkozás középpontjában Markovics Antal gyermekkori története áll. A tanulók először a három szemelvényből dolgoznak majd négyfős csoportokban, eltérő szerepekkel vizsgálják ugyanazt a történetet. Cél: a forrásban közölt tény, a következtetés és az ellenőrzendő állítás elkülönítése.

1. Forrás és alapelvek

A tanulói feladatlap a Markovics Antallal 2025-ben készült *Válasz Online*-interjúból közölt részleteket és tanulói célra szerkesztett összefoglalókat használ. Az interjú évtizedekkel az események után készült személyes visszaemlékezés: különösen értékes az átélt tapasztalat és az emlékezés folyamatának a szempontjából. Ugyanakkor egyes részletei kontrollforrással ellenőrizhetők, míg más részletei csak a visszaemlékező elmondásából ismertek, így fenntartással kezelendők.

Sashegyi Zsófia: „Ember lettél, kisöreg!...” . In: *Válasz Online*, 2025. február 25.

<https://www.valaszonline.hu/2025/02/25/kommunizmus-magyarorszag-1956-mecseki-lathatatlanok-markovics-antal-riport/>

2. A foglalkozás felépítése

Javasolt munkaforma: négyfős csoportmunka.

Ajánlott szerepek: *Nyomozó*, *Térképész*, *Riporter*, *Döntéselemző*. Ha a létszám nem osztható négygel, a *Riporter* vagy a *Nyomozó* feladatát két tanuló közösen végezheti.

Szakasz	Tanulói munka	Tanári fókusz
Ráhangolódás	Rövid történelmi keret, a tanulók megfogalmazzák, mit tudhatott egy tízéves gyermek 1956 novemberében.	Ne legyen hosszú előadás: a személyes történethez szükséges minimumot adja meg. ¹
Szemelvények	A három részlet elolvasása és az a)–h) kérdés feldolgozása. 5–6. osztályban a ♦ jelű kérdések elhagyhatók.	Ha szükséges, akkor segítse, hogy a tanuló a választ a szöveghez kösse.
Négyszerepes csoportmunka	Négyfős csoport alakítása. Mindenki a saját kártyáján dolgozik.	A szerepek munkamegosztást jelentenek, nem szerepjátékot.
Bizonyítéklap	A csoport összegzi a négy szerep eredményeit, majd röviden beszámolnak egymásnak.	A végső állítások mellé kerüljön bizonyító szemelvény.

¹ A történelmi kontextus bemutatható a következő Zanza.tv videó segítségével is: *Az 1956-os forradalom és szabadságharc*. Elérhető: <https://zanza.tv/tortenelem/magyarorszag-1945-1956-kozott/az-1956-os-forradalom-es-szabadsagharc>

Szakasz	Tanulói munka	Tanári fókusz
Zárás	„Hat tárgy egy hátizsákban” – egyéni vagy páros mérlegelés, majd rövid összevetés.	Nem a „jó túlélőfelszerelés” a cél, hanem a forrásban leírt körülmények mérlegelése.

A csoportmunka során a közös bizonyítéklapot csak azután töltsék ki a diákok, miután minden csoporttag röviden ismertette a saját eredményét.

3. Megoldókulcs – 1. Szemelvényfeldolgozás

a) Antal családjának életvitele a forradalom időszakában

Elfogadható megoldás / értékelési szempont: A tanuló a válaszában emelje ki, hogy a megszokott hétköznapi élet áram- és áruhiány, bizonytalanság, majd a fegyveres menekülők éjszakai érkezése zavarta meg. A család közvetlenül is belekeverült az eseményekbe, amikor az apától segítséget kértek.

Mintaválasz: „A család élete bizonytalanabb lett: áruhiány alakult ki, majd fegyveresek érkeztek hozzájuk éjszaka. Az apa helyismerete miatt a család közvetlenül is kapcsolatba került az eseményekkel.”

b) Miért volt fontos az apa helyismerete? (tény + következtetés)

Elfogadható megoldás / értékelési szempont: Tény: az apa ismerte a környéket és a déli határ felé vezető utakat; a visszaemlékezés szerint határvadász volt. Következtetés: olyan útvonalat választhatott, amely segített elkerülni a menekülőkre leselkedő veszélyeket.

Mintaválasz: „Tény: az apa jól ismerte a környéket. Következtetés: ezért könnyebben találhatott kevésbé feltűnő, biztonságosabb irányt a határ felé.”

Megjegyzés: A pontos útvonal a forrásból nem rekonstruálható teljes bizonyossággal.

c) Miért Antal ment időnként előre?

Elfogadható megoldás / értékelési szempont: A szemelvény szerint egy tízéves gyerek kevésbé kelthetett feltűnést. Antal azt figyelte, lát-e a közelben szovjet katonákat vagy államvédelmi embereket. A válaszhoz elegendő egy rövid, valóban a szemelvényből származó bizonyító részlet.

Mintaválasz: „Azért ő ment előre, mert egy kisgyerek kevésbé volt feltűnő. Azt figyelte, vannak-e fegyveresek a közelben.”

d) Két veszély, amellyel Antalnak számolnia kellett

Elfogadható megoldás / értékelési szempont: Bármely két, a szemelvényhez köthető veszély elfogadható: felfedezhették a szovjet vagy az államvédelmi erők; nem vehette észre az elrejtőző fegyvereseket; a kutyák riadóztathattak; az ingoványos, dombos, éjszakai terep nehezítette a haladást.

Mintaválasz: „Felfedezhették, amikor előrement, és az is kockázat volt, hogy egy elrejtőző embert nem vesz észre.”

◇ e) Mit tett volna másként felnőttként Antal? (7–8. évfolyam)

Elfogadható megoldás / értékelési szempont: Nincs egyetlen helyes válasz. A tanuló jelölje, hogy ez hipotetikus következtetés, és a forrás valamely konkrét kockázatára építse az indoklást. Elfogadható például: óvatosabb felderítés, más útvonal, a gyermek előreküldésének elutasítása, a veszélyek tudatosabb mérlegelése.

Mintaválasz: „Felnőttként talán nem egyedül ment volna előre, mert gyerekként maga is mondja, hogy az elrejtőző embereket nem biztos, hogy észrevette volna.”

Megjegyzés: A pedagógus ne a történelmi szereplő erkölcsi döntésének a helyességét értékelje a mai biztonságos helyzetünkből, hanem az indoklás minőségét.

f) Milyen megtorlástól tarthattak Antalék?

Elfogadható megoldás / értékelési szempont: A szabadságharcosok segítése miatt letartóztatástól, hatósági felelősségre vonástól vagy büntetéstől.

Mintaválasz: „Attól féltek, hogy a segítségnyújtás miatt letartóztatják őket.”

◆ g) Hogyan dolgozták fel családon belül a történeteket? Mire következtethetsz ebből? (7–8. évfolyam)

Elfogadható megoldás / értékelési szempont: A történetekről hosszú ideig még egymás között sem beszéltek. Következtetés lehet a félelem, az önvédelem, a téma politikai veszélyessége vagy a megterhelő emlék.

Mintaválasz: „Biztosan csak azt tudjuk, hogy sokáig hallgattak róla. Arra következtethetünk, hogy veszélyes vagy nehéz emlék lehetett, de az okot más forrásból is ellenőrizni kellene.”

◆ h) Ellenőrizhető részlet + másik forrástípus (7–8. évfolyam)

Elfogadható megoldás / értékelési szempont: Példák: a helyszínsor → korabeli/mai térkép; a határ akna- és szögesdróthelyzete → határőrségi vagy más hivatalos irat; szovjet/államvédelmi jelenlét → jelentés vagy másik tanú; a jugoszláv határőrökkel történt egyeztetés → más visszaemlékezés, ha van.

Mintaválasz: „A határ műszaki állapotát korabeli határőrségi iratokkal próbálnám ellenőrizni.”

Megjegyzés: A kontrollforrás megnevezése nem jelenti azt, hogy biztosan fenn is maradt ilyen dokumentum.

4. Megoldókulcs – 2. Négy szerep

NYOMOZÓ – Mit állítanak a szemelvényekben?

Elfogadható megoldás / értékelési szempont: Három, egyértelműen visszakereshető állítás, mindegyikhez A), B) vagy C) jelöléssel. 7–8. évfolyamon emellett egy ellenőrizendő következtetés is szerepeljen.

Mintaválasz: A) „Antal tízéves volt.” B) „Antal időnként előrement.” C) „Apa és fia hosszú ideig nem beszéltek a történetekről.” Ellenőrizendő következtetés: „A hallgatás oka a félelem volt.”

TÉRKÉPÉSZ – Merre és miért arra?

Elfogadható megoldás / értékelési szempont: A tanuló nevezze meg a forrásból kirajzolódó adottságokat: erdős és dombos terep, a Karasica ingoványa, a települések és a kutyák elkerülése, déli államhatár. A helyismeret előnye lehetett a kerülők, a dombok / az erdők és a határ felé vezető irány ismerete. Veszély lehetett az ingovány, a sötétség, az eltévedés, a felfedezés és a kutyák jelzése.

Mintaválasz: „A terep azért befolyásolta az útvonalat, mert az erdők elrejtették a menekülőket, az útba eső települések viszont növelték a lebukás kockázatát.”

RIPORTER – Mit kérdeznél Antaltól?

Elfogadható megoldás / értékelési szempont: 5–6. évfolyamon három, 7–8. évfolyam öt nyitott, nem sugalmazó kérdés. Jó, ha a kérdések eltérő funkciójúak: tényfeltáró, érzelmre kérdező, döntést vizsgáló, okot kereső, visszatekintő.

Mintaválasz: „Miből tudtad, mikor lehet továbbmenni?” „Mi volt a legijesztőbb pillanat?” „Volt olyan, hogy visszafordultál volna?” „Miért vállalta apád a segítséget?” „Felnőttként hogyan látod a tízéves önmagadat?”

DÖNTÉSELEMZŐ – Milyen lehetőségek között választhattak?

Elfogadható megoldás / értékelési szempont: 5–6. évfolyamon egy, 7–8. évfolyam két döntési helyzetnél jelenjen meg: a döntéshozó, a reális lehetőségek, a választás, a cél, a kockázat, a következmény. Jó példák: az apa vállalja-e a vezetést; Antal előremegy-e felderíteni; milyen terepen haladjanak; elfogadják-e a határőrök fegyverletételi feltételét.

Mintaválasz: „Az apa visszautasíthatta volna a segítséget, vagy elindulhatott a csoporttal. Elindult. Célja a határon való átkelés segítése volt. Kockázata a későbbi letartóztatás, illetve az odaúton a lebukás (például: a szovjet katonák megállítják). A forrás szerint hazafelé ettől tartottak.”

5. Közös bizonyítéklap – egy lehetséges kitöltés

Mit állítunk?	Mintaválasz	Bizonyító szemelvény
1. állítás	Antal tízéves volt 1956-ban.	A
2. állítás	Lakott területen Antal időnként előrement körülnézni.	B
A terepviszonyok szerepe	Kerülték a településeket és a kutyákat, az ingovány után inkább a dombokon haladtak.	B

Mit állítunk?	Mintaválasz	Bizonyító szemelvény
Egy döntés	Az apa vállalta, hogy a csoportot a határ felé vezeti; cél: átkelés; kockázat: felelősségre vonás.	A + C
A legjobb riporterkérdés	„Mikor érezted először, hogy valóban veszélyes a feladat?”	nyitott kérdés
Amit még ellenőriznénk	A határ műszaki állapotát vagy a helyszínort.	C / B + kontrollforrás

6. Megoldókulcs – 3. Hat tárgy egy hátizsákban

Nincs egyetlen helyes rangsor. A jó megoldás a novemberi, két éjszakán át tartó gyaloglás és a rejtőzés körülményeit mérlegeli. A tanuló legalább a három legfontosabb választását indokolja.

Egy lehetséges mintarangsor

1. víz • 2. meleg kabát • 3. kenyér/száraz élelem • 4. térkép • 5. elsősegélycsomag • 6. takaró. Más sorrend is elfogadható. Az elemlámpa például hasznos lehet, de a fénye növelheti a felfedezés kockázatát. A váltócipő indokolható az ingoványos tereppel.

7. Differenciálás és értékelés

Szempont	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam
Szemelvények	Közös vagy páros olvasás. Az <i>a)–d)</i> és <i>f)</i> kérdés legyen az alap.	Önálló munkavégzés: a <i>e), g)</i> és <i>h)</i> kérdés is feldolgozható.
Nyomozó	3 biztos állítás.	3 biztos állítás + 1 ellenőrizendő következtetés.
Térképész	A terepviszonyok főbb jellemzőinek rögzítése.	Az oksági kapcsolatok bemutatása (terepviszonyok és események között).
Riporter	3 nyitott kérdés.	5 eltérő funkciójú kérdés.
Döntéselemző	1 döntési helyzet.	2 döntési helyzet alternatívákkal.

Szempont	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam
Forráskritika	Mit mond biztosan a szöveg?	Tény – következtetés – kontrollforrás tudatos elkülönítése.

A feladatok a nyílt végű válaszoknál nem a mintamondat szó szerinti visszaadását várják. Jó válasz az, amely (1) világos állítást fogalmaz meg, (2) a szemelvényre vagy a térképre támaszkodik, és (3) jelzi, ha már következtetést von le.

8. Taneszközök rövid fogalomtára

Fogalom	Jelentése ebben a programban
Szerepkártya	Egy csoporttag saját vizsgálati feladata, munkamegosztási eszköz, nem szerepjáték.
Bizonyítéklap	A négy szerep eredményét egyesítő közös lap, amely a csoport állításait szemelvényhez köti.
Helyszínsor	A forrásban megnevezett fő helyek sorrendje és térbeli elhelyezkedése, nem pontos útvonal-rekonstrukció.
Kontrollforrás	Másik forrás, amellyel egy állítás ellenőrizhető vagy pontosítható.
Következtetés	A forrásból levezetett, észszerű állítás, amely nem feltétlenül szerepel szó szerint a forrásban.

Kiadó: Oktatási és Gyermekügyi Minisztérium (OGYM)

Felelős kiadó: Lannert Judit oktatási és gyermekügyi miniszter

Szakmai koordináció / pedagógiai fejlesztés / szerkesztői munka: dr. Csapodi Csaba miniszteri biztos (OGYM) és dr. Szemethy Tamás főosztályvezető (OGYM Miniszteri Biztosi Titkárság)

Együttműködő partner: Kóródi Bence elnökhelyettes (Oktatási Hivatal Tartalomfejlesztési és Tankönyvkiadási Szakterület)

Kiadás éve: 2026

Szerzői jogi nyilatkozat: Minden jog fenntartva. A jelen pedagógiai segédanyag az 1956-os forradalom és szabadságharc 70. évfordulójára készült. A feladatok, a szövegek és a források kizárólag a közoktatási intézményekben megvalósuló ingyenes oktatási és megemlékezési célokat szolgálják, a forrás kötelező megjelölése mellett szabadon felhasználhatók. Kereskedelmi forgalomba nem hozhatók.

Forrásjegyzék:

Sashegyi Zsófia: „Ember lettél, kisöreg!...”. In: *Válasz Online*, 2025. február 25.
<https://www.valaszonline.hu/2025/02/25/kommunizmus-magyarorszag-1956-mecseki-lathatatlanok-markovics-antal-riport/>